

Een duik in de historie

Het tweede seizoen van *Historisch bewijs* begint met een onderzoek naar de Militaire Willems-Orde van Van Speijk. Robert van Langh, hoofd Conservation & Science van het Rijksmuseum, vertelt waarom de commandant een held werd.

TEKST BRAM DE GRAAF BEELD AVROTROS, ELVIN BOER, PUBLIEK DOMEIN

‘Dan liever de lucht in!’ Het zijn de beroemde laatste woorden die Jan van Speijk als commandant van gaffelkanonneerboot No. 2 op 5 februari 1831 uitsprak. De zuidelijke provincies waren in opstand gekomen tegen Koning Willem I der Nederlanden en wilden zich afscheiden. Van Speijk had opdracht gekregen om alle schepen te controleren die op weg waren naar de haven van Antwerpen, dat zich enkele maanden daarvoor bij de Belgische Opstand had aangesloten. Door een harde noordwestenwind dreef zijn zeilschip, met een kanon bewapend, op de Antwerpse kade af, waar een woedende menigte het opwachtte. In plaats van zijn schip over te geven, stak hij zijn sigaar in een vat buskruit. Het schip ontplofte en met Van Speijk stierven 27 Nederlandse matrozen en een onbekend aantal Antwerpenaars.

“Door zijn gevleugelde uitspraak en zijn daden werd hij destijds in de Noordelijke Nederlanden een nationale held”, zegt Robert van Langh van het Rijksmuseum, waar hij een afdeling van bijna honderd onderzoekers en restauratoren leidt. “Vrijwel iedere Nederlander heeft wel eens van hem gehoord, in tegenstelling tot de inwoners van Antwerpen, waar ik een tijdje heb gewoond. Tegenwoordig zouden we zijn actie echter als een daad van agressie beschouwen. Dat is wat geschiedenis doet: gebeurtenissen worden voortdurend in een nieuw perspectief geplaatst. En dat doen we ook in *Historisch bewijs*.”

Samen met Martine Gosselink, kunsthistoricus en directeur van het Mauritshuis en Stephanie Archangel, conservator Geschiedenis bij het Rijksmuseum, is Van Langh weer als onderzoeker betrokken bij dit geschiedenisprogramma. Hij keek uit naar een nieuwe serie, na de vorige reeks waarin hij onder meer het zwaard

Martine Gosselink, Robert van Langh en Stephanie Archangel

onderzocht waarmee Johan van Oldenbarneveldt in 1619 werd onthoofd. Ditmaal zijn er vijf objecten uitgekozen waarvan de echtheid wordt nagegaan. Van Langh: “Hierin komt mijn werk als wetenschapper samen met historische materiaalkennis. Het is elke keer weer een uitdaging.”

Beschadigd metaal

Het ridderkruis der vierde klasse van de Militaire Willems-Orde dat Van Speijk aan boord droeg, is één van de onderzochte objecten. Hij verdiende het door de bijdrage van zijn schip aan het bombardement op Antwerpen op 27 oktober 1830. Van de opvarenden bleef door de ontploffing van het vat buskruit weinig over. “Een lokale timmerman viste enkele dagen

later een romp uit de Schelde, ledematen en hoofd ontbraken. Maar aan de uniformresten hing een stuk beschadigd metaal: een Willems-Orde. Hoewel deze orde destijds vaker werd uitgedeeld dan nu, kon men ervanuit gaan dat hiermee het lichaam van Van Speijk was geïdentificeerd.”

Zijn stoffelijk overschot werd bijgezet in de Nieuwe Kerk in Amsterdam en er werd besloten dat er altijd een schip van de Koninklijke Marine naar hem vernoemd zou worden. De gehavende Willems-Orde verdween in een vitrine van het Marine-museum in Den Helder. Maar kon een dergelijk stuk metaal zo'n enorme explosie wel doorstaan? “We hebben een replica gemaakt met hetzelfde materiaal. Door een vergelijkbaar object een dergelijke ontploffing te laten meemaken, wilden we nagaan hoe de vervormingen en de schade aan de tentoongestelde Willems-Orde waren ontstaan.”

Jan van Speijk

Van Langh was het bezoek aan Tromsø, een klein Noors schiereiland bij de poolcirkel. Hier zou zich een stukje van de vlag bevinden die Willem Barentz bij zich had tijdens de overwintering op Nova Zembla in 1596/1597. “We waren net via een kabelbaan op een 600 meter hoge berg aangekomen. ‘Allemaal naar beneden’, werd er opeens gezegd. ‘Het gaat waaien.’ Op dat moment stak een snijdende, ijskoude poolwind op. Daardoor, en door de combinatie met het poollicht, voelde ik me heel dicht bij wat Barentz destijds moet hebben meegemaakt. Ik kon me helemaal inleven in zijn verhaal.”

Historisch bewijs | vrijdag | 22.10 | AVROTROS | NPO 2

Flinke impact

Onder leiding van het Nederlands Forensisch Instituut en de Explosieven Opruimingsdienst werd een ontploffing nagebootst met 10 kilo buskruit. “Op Van Speijks schip lag veel meer buskruit, maar ook die 10 kilo veroorzaakte een enorme explosie. Ik stond op 100 meter afstand en voelde de impact. Kun je nagaan hoe dat in 1831 geweest moet zijn. Daarbij kwamen ook nog eens tientallen mensen om het leven. Dat stemt wel tot nadenken.”

Zo werden er nog vier, reeds bestaande, onderzoeken uitgelicht voor het programma. Hoogtepunt voor

Ook in Historisch bewijs

- De herkomst van de maanstenen die president Nixon aan koningin Juliana cadeau gaf. Ze waren gegoten in goedkoop plastic waardoor er twijfel over ontstond.
- Het zwaard van Grutte Pier. De beresterke Friese vrijheidsstrijder was rond 1500 de schrik van de Saksische aanvallers.
- De blinddoek van Judith van Dorth. De Oranjegezinde freule belandde vanwege haar verzet tegen de Bataafse Republiek in 1799 voor het executiepeloton.